

Malmö kommun
Stadsdel Södra Innerstaden

2010-06-23

1 (18)

Dnr: 40-2009:1849

Bitr rektor Förskolan Sorgenfri
Rektor Sorgenfriskolan

Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska

Kvalitetsgranskning av en grundskola och en förskola i stadsdelen Södra Innerstaden i Malmö kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska under hösten 2009 och våren 2010. Granskningen genomförs i 21 förskolor och 21 grundskolor fördelade på 12 kommuner i landet. I förskolorna granskas verksamheten för barn i åldern tre till fem år och i grundskolan granskas undervisningen för elever i årskurs 2 och 4. Urvalet av kommuner har gjorts så att de ingående kommunerna representerar stora och små kommuner, tätort och glesbygd. Förutom att resultaten av granskningen presenteras i beslut för respektive kommun kommer övergripande iakttagelser och slutsatser inom området att redovisas i kvalitetsgranskningsrapporten "Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats:

(<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>)

Syftet med denna granskning är att bidra till ökad måluppfyllelse för barn och elever med annat modersmål än svenska. Närmare en femtedel av eleverna i grundskolan idag har utländsk bakgrund, antingen är de födda utomlands eller i Sverige av utlandsfödda föräldrar. Så länge elever med annat modersmål än svenska inte behärskar det svenska undervisningsspråket, kommer de att ha sämre förutsättningar att nå de nationella målen än elever med svenska som modersmål.

Mot denna bakgrund har Skolinspektionen valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning på kommuners, skolors och förskolors insatser för att ge förutsättningar för barn och elever med annat modersmål än svenska att nå de nationella målen. Det övergripande syftet med granskningen är att utveckla förskolors och skolors förmåga

att arbeta så att barn och elever får en språk- och kunskapsutveckling som i högre utsträckning ger dem förutsättningar att nå skolframgång.

Skolinspektionens granskning utgår ifrån fyra huvudfrågeställningar. Frågeställningarna bygger i sin tur på nedan nämnda framgångsfaktorer, ett urval av de faktorer som olika utvärderingar och forskningsrapporter lyfter fram som betydelsefulla för att ge barn och elever med annat modersmål än svenska möjligheter att nå målen. Samma faktorer återfinns också i de styrdokument som reglerar verksamheten i förskolan och undervisningen i grundskolan. Skolinspektionens bedömningar utgår ifrån de generella regleringar som rör alla barn i förskolan och alla elever i grundskolan samt de specifika regleringar som rör gruppen barn och elever med annat modersmål än svenska.

För att betona den tillgång det innebär att kunna uttrycka sig på mer än ett språk används ibland uttrycket flerspråkiga barn/elever i beslut och granskningsrapport i stället för "barn och elever med annat modersmål än svenska".

Framgångsfaktorerna kan sammanfattningsvis beskrivas enligt följande (utan inbördes rangordning):

- Personalen arbetar språk- och kunskapsutvecklande. Det innebär bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens/elevernas unika behov och utgår ifrån dessa. Detta innebär också att barnen/eleverna får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.
- Personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten.
- Det finns en pedagogisk mångfald som ger barnen/eleverna möjlighet att skaffa sig och uttrycka kunskaper på olika sätt.
- Personalen har höga förväntningar och tilltro till barnens och elevernas förmåga.
- Flerspråkiga barn/elever ges förutsättningar att träna och använda sina olika språk.
- Miljön är trygg.
- Förskolor och skolor ser föräldrarna som en resurs och arbetar för att utveckla ett gott samarbete.

Granskningen av Förskolan Sorgenfri och Sorgenfriskolan i Malmö kommun ingår i detta projekt. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen och verksamheterna samt av information som samlats in vid besök i de olika verksamheterna under perioden 3 till 6 november 2010. I förskolorna genomfördes observationer, intervjuer med personal och chefer, i skolorna intervjuades elever, lärare och skolledning samt genomfördes observationer. I kommunen har också modersmålslärare, rektorn för modersmålsenheten och representanter från stadsdelens barn- och ungdomsförvaltning intervjuats. I de granskade verksamheterna har de flerspråkiga barnens och elevernas

föräldrar medverkat i en enkätundersökning. Resultaten från denna undersökning kommer att ingå i kvalitetsgranskningsrapporten och även återkopplas till den granskade förskolan/skolan. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för Förskolan Sorgenfri, Sorgenfriskolan och modersmålsenheten har haft möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat följande fyra huvudfrågeställningar i syfte att undersöka om det finns ett arbete i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutvecklingen hos barn och elever med annat modersmål än svenska.

1. Utgår arbetet i förskolan/skolan ifrån barnens/elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Här har granskningen fokus på om arbetet/undervisningen i förskolan/skolan utgår ifrån barnets/elevens bakgrund och livsmiljö.

2. Anpassas arbetet till barnens/elevernas behov och intressen?

Här har granskningen fokus på meningsfullhet, motivation och sammanhang i verksamheten. Finns det ett arbetssätt i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutveckling?

3. Ges barnen/eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Här har granskningen fokus på förskolornas och skolornas arbete för att barn och elever med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Här har granskningen fokus på kompetensen i förskolan/skolan för att arbeta med språk- och kunskapsutveckling för barn/elever med annat modersmål än svenska.

Beskrivning av Malmö kommun

Malmö kommun ligger i den expansiva Öresundsregionen och har cirka 300 000 invånare. Kommunen är indelad i 10 olika stadsdelar och i varje stadsdel finns en nämnd och förvaltning. Malmö är också en segregerad kommun, där andelen invånare med utländsk bakgrund varierar, i vissa stadsdelar har huvuddelen utländskt ursprung. En granskning av slutbetygen 2010 för årskurs 9 visar att det finns betydande skillnader mellan elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund. Av eleverna med svensk bakgrund nådde 90 procent behörighet till nationellt gymnasieprogram

och 74 procent uppnådde målen i alla ämnen. Motsvarande siffror för elever med utländsk bakgrund, födda i Sverige, var 75 procent behöriga och 57 procent nådde målen i alla ämnen och i gruppen utländsk bakgrund, födda utomlands, var det 58 procent som blev behöriga och 45 procent som nådde målen i alla ämnen.

Ansvar för att bedriva förskoleverksamhet och grundskola finns hos respektive stadsdelsnämnd medan modersmålsundervisningen och studiehandledning på modersmålet erbjuds av en central funktion, modersmålsenheten. Ansvarig rektor är organisatoriskt placerad inom stadsdelen Rosengårds barn- och ungdomsförvaltningen men modersmålsenheten har ett kommunövergripande uppdrag. Rektorn fördelar de tillgängliga resurserna och har arbetsledningsansvar för modersmålstränarna (som arbetar i förskolan) och modersmålslärarna. Rektorn menar att fördelen med organisationen är att det ger förutsättningar för att skapa en samsyn bland lärarna och att det är lättare att driva utvecklingsfrågor. Cirka 25 procent av eleverna i grundskolan deltar i undervisningen i modersmål. 80 procent av modersmålslärarna är behöriga och rektorn anser att det generellt finns hög kompetens hos gruppen.

Ansökan om modersmålsstöd i förskolan, liksom modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet görs av rektorerna till enheten för modersmålsstöd, där rektorn sedan avgör i vilken utsträckning begäran kan tillgodoses.

Beskrivning av stadsdelen Södra Innerstaden

Södra Innerstaden är en av Malmös 10 stadsdelar och är en del av det centrala Malmö. Här bor cirka 33 00 invånare som kommer från cirka 100 olika länder.

Det finns sammanlagt ungefär 40 olika språk representerade i stadsdelens förskolor och skolor. I de övergripande dokumenten för stadsdelen betonas att flerspråkighet ska ses som en resurs som är värdefull både för den enskilde individen och samhället samt vikten av ett välfungerande språk, både det svenska språket och modersmålet.

Södra Innerstaden har ett ambitiöst språkutvecklingsprogram som lyfter fram framgångsrika strategier för att stärka språkutvecklingen hos flerspråkiga elever samt vikten av ett interkulturellt förhållningssätt. Här finns mål och riktlinjer till alla pedagoger för att ett välplanerat språkutvecklingsarbete ska finnas på alla nivåer i organisationen till alla barn och unga 0–16 år och deras föräldrar. Programmet som antogs av stadsdelsfullmäktige i januari 2003 syftar till att föräldrar och barn ska bemötas av ett gemensamt förhållningssätt hos all personal vad gäller synen på språkutveckling och flerspråkighet.

På alla förskolor och skolor finns idag utsedda språkombud, som aktivt ska arbeta med språkutveckling inom den egna arbetsplatsen. En del av dessa ingår i ett språkligt nätverk för att tillsammans med ledningspersonalen aktivt förverkliga språkutvecklingsprogrammet.

Skolinspektionens iakttagelser och bedömningar

Förskolan Sorgenfri

Förskolan Sorgenfri, som tillhör skolområde Sorgenfri, har sina lokaler i den nedre våningen i ett flerfamiljshus. Utanför byggnaden finns en gård med olika lekredskap. Förskolans 60 platser är jämnt fördelade på fyra avdelningar. Höstterminen 2009 ändrade man organisation från åldersblandade avdelningar till två avdelningar för barn i åldern 1–3 år och två för barn i åldern 3–5 år. De två senare ingår i granskningen. Enligt både rektorn och personalen har förändringen av organisationen tagit mycket kraft och påverkar fortfarande arbetet. Av barnen har 66 procent annat modersmål än svenska och de representerar cirka 10 olika språk. De flesta av barnen är födda i Sverige, men det finns också barn i grupperna som endast varit i Sverige en kort tid. Enligt förskolans hemsida prioriteras tre områden: Kultur, språk och livskunskap. Här lyfts också fram att man planerar verksamheten utifrån barnens behov och att man lyssnar på barnen så att de känner sig delaktiga.

1. Utgår arbetet i förskolan ifrån barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Förskolan Sorgenfri behöver utveckla kartläggningen av barnens erfarenheter och livsmiljö i syfte att planera den pedagogiska verksamheten så att den i högre grad utgår ifrån barnens behov och intressen i syfte att stimulera och göra det möjligt för barnen att utveckla alla sina förmågor. Förskolan behöver också i större utsträckning arbeta för att stärka barnens självkänsla och identitet.

Skolinspektionens iakttagelser

En förutsättning för att en förskola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planeringen av verksamheten är att en kartläggning sker när barnet börjar på förskolan.

Vad har Skolinspektionen sett?

I intervjuerna säger personalen att de oftast inte har någon information om barnet innan det börjar på förskolan, informationen får man vid de första samtalen med föräldrarna. Under samtalet används ett formulär för att få så heltäckande information som möjligt och efter samtalen anser sig personalen vara väl informerade om barnets behov och vilka språk barnet talar eller möter i sin livsmiljö. Skolinspektionen konstaterar att den information personalen har om barnen i huvudsak handlar om det språk man talar hemma och barnens behov i allmänhet och att personal i övrigt saknar kunskap om barnets bakgrund och livsmiljö. Den information man har gör inte heller några tydliga avtryck i förskolans verksamhet.

Arbetet för att stärka barnens självkänsla och identitet

För att stärka flerkulturell identitet visar forskning värdet av att personalen har intresse för barnens kultur och skiftande bakgrund och skapar en mångkulturell miljö med ett innehåll i verksamheten som kan stärka och bekräftar barnens flerkulturella identitet.

Vad har Skolinspektionen sett?

Det finns en omsorgstagande och varm attityd i de vuxnas agerande gentemot barnen. Samtidigt kan vi iaktta hur kommunikationen mellan de vuxna och barnen sällan har formen av samtal, de vuxna talar oftast till barnen, inte med dem. När barnen ägnar en timme åt att ta på sina ytterkläder och med att vänta på att de andra barnen ska göra det samma, motiveras detta med att barnen ska tränas i att bli självständiga. I andra sammanhang saknas medvetenhet om vad barnen har kompetens för eller behöver utmanas i. Exempelvis att de själv skulle kunna lägga upp mat på tallriken, skicka matskålen till barnet bredvid eller stimuleras i sitt eget skapande (inte fylla i förtryckta bilder eller följa en vuxens förebild). Vi ser inte vid något tillfälle under besöket att barnen utmanas till att utforska, pröva sig fram eller testa sina förmågor och vi ser inte heller några inslag i verksamhetens innehåll eller förskolans miljö som knyter an till barnens olika livsmiljöer under vårt besök.

Värdegrundsarbetet

Trivsel och trygghet är viktiga förutsättningar för barnens lärande och utveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Förskolan Sorgenfri arbetar systematiskt med värdegrundsfrågor och klimatet präglas av tolerans, empati och förståelse såväl mellan barnen som mellan de vuxna och barnen. Under flera tillfällen under vårt besök arbetar man med värdegrundsfrågor utifrån materialet "Hjärtestunder". Vi noterar att det finns ett gott klimat i barngrupperna, både i relationerna mellan barnen och mellan barnen och de vuxna. Personalen uttalar att barngrupperna har blivit lugnare och att det uppstår färre konflikter sedan man regelbundet börjat arbeta med "Hjärtestunder" under hösten.

2. Anpassas arbetet till barnens behov och intressen?*Skolinspektionens bedömning*

Skolinspektionen bedömer att Förskolan Sorgenfri behöver utveckla arbetet så att det i högre utsträckning har fokus på barnens språk- och kunskapsutveckling. Detta kräver ett planerat innehåll som ger mening, sammanhang och helhet samt bygger på barnens behov, intressen och livsmiljö. I syfte att skapa en helhetssyn på barnens långsiktiga lärande behöver förskolan också utveckla ett samarbete såväl internt som med mottagande skola och fritidshem samt förbättra arbetet med att följa upp barnens utveckling och lärande. Den fria leken under eftermiddagarna bör också i större utsträckning vara pedagogiskt planerad och göra det möjligt för barnen att välja utmanande och stimulerande aktiviteter.

Skolinspektionens iakttagelser

Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt

Förskolans val av innehåll och arbetsformer i verksamheten måste ge stöd för barnens utveckling och lärande i meningsskapande sammanhang.

Vad har Skolinspektionen sett?

Förutom den aktivitet som finns i de språkgrupper, där den tvåspråkiga personalen samlar barn med samma språk och läser en saga eller räknar på barnens hemspråk märks det inte i miljön eller i barnens aktiviteter att de har olika bakgrund, olika hemspråk, behov eller intressen.

Planeringen av den pedagogiska verksamheten saknar i många avseenden systematik och struktur. Det arbete som vi möter under vårt besök präglas i huvudsak av tillfälliga inslag utan helhet eller sammanhang. Diskussionerna bland personalen handlar främst om vem som ska ansvara för gruppen, vilka barn som ska ingå och vilken tid gruppen ska samlas, inte om innehållet.

Genomgående uttrycker personalen att de inte lägger så stor vikt vid att planera utan väljer att avvakta och se vad barnen vill göra under dagen, vad de är intresserade av och tycker är roligt. Konsekvensen av detta synsätt är att det saknas långsiktighet och mål för arbetet under året eller terminen. Vid inspektörernas besök fanns endast ett planeringsschema där några fasta tider fanns inplanerade för etiska samtal, tema och idrott, utan att ange något innehåll. På eftermiddagarna erbjöds fri lek eller fritt skapande. Vad verksamheten ska innehålla lämnas i stort sett åt den enskilde pedagogen att avgöra, vilket också avspeglas i skillnader både inom och mellan de båda avdelningarna. På den ena avdelningen pågick ett arbete kring miljö, som återkom vid något tillfälle per vecka under en längre tid och hade en mer tydlig plan. Under besöket kunde vi också observera inslag som benämndes temaaktiviteter, där det saknades introduktion kring vad som skulle ske och där pedagogen inte heller hade någon genomgång av olika begrepp eller ställde frågor som skulle kunna utmana barnen utifrån deras egna erfarenheter. Efter aktiviteten gjordes inte heller någon återkoppling av vad barnen upplevt under aktiviteten. I övrigt kunde vi iaktta att en del av aktiviteterna planeras samtidigt som de ska genomföras, vilket exempelvis vid ett tillfälle ledde till att materialet inte räckte till alla barn. Bristen på ett mera långsiktigt planerat innehåll innebär också att barnens delaktighet begränsas. Det finns inte så mycket att vara delaktig i. Under besöket kan vi se att den typ av frågor där barnen ges inflytande är vilken av lekplatserna i närområdet de vill gå till, vilken sång de vill sjunga eller vad de vill göra under den fria leken/det fria skapandet.

Under de tre dagar vi besöker förskolan kan vi också konstatera att många av barnen ständigt väljer samma aktivitet under de stunder de har fri lek. Några pojkar leker med brandstationen, några flickor leker prinsessor, några barn färglägger förtryckta bilder. Samma sånger återkommer också under sångstunderna, barnen väljer bland två, tre olika sånger. Utevistelsen, som sker minst en gång per dag med målet att främja barnens hälsa och rörelse, består främst i promenader utan planerat innehåll, till lekplatser

i närheten. Inte vid något tillfälle under vårt besök introducerar de vuxna nya aktiviteter eller nya material för barnen.

Stadsdelens språkutvecklingsprogram diskuteras i personalgruppen och det pågår ett arbete med att implementera olika delar av programmet. Exempelvis arbetar man cirka en timme på fredagarna med Bornholmsmodellen för att stimulera barnens språkutveckling.

Förskolans samarbete med förskoleklass, skola och fritidshem

För att skapa en helhetssyn på barnets långsiktiga lärande behöver förskolan samarbeta med mottagande skola och fritidshem.

Vad har Skolinspektionen sett?

De olika avdelningarna i förskolan samarbetar inte i någon större omfattning och det samarbete som förekommer är främst organisatoriskt och innebär, bland annat, att barnen samlas på en av avdelningarna vid öppning och stängning. Den tvåspråkiga personalen har dock påbörjat ett arbete där de samlar de barn, från båda avdelningarna, som har bosniska som hemspråk. Personalen har också organiserat barnen i olika grupper inom varje avdelning. För varje grupp finns en ansvarig pedagog som ska planera aktiviteter för gruppen. Vid vårt besök hade inte pedagogerna på den ena avdelningen samplanerat eller ens delgett varandra vilket innehåll de tänkte sig för den lilla gruppen. Detta innebär att det som pågår i grupperna blir isolerade aktiviteter utan sammanhang med resten av verksamheten. Många av barnen visste inte heller vilken grupp de tillhörde.

Förskolan har inte något samarbete med mottagande förskoleklass eller fritidshem.

Förskolans arbete för att följa barnens utveckling och lärande

För att kunna utforma en verksamhet som bygger på barnens behov och intressen och stödjer deras utveckling och lärande måste förskolan följa barnens utveckling. Detta krävs också för att kunna följa upp och utvärdera verksamhetens resultat.

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen använder materialet RUS för att tre gånger per år göra en bedömning av vilka insatser som behöver göras. Personalen diskuterar också barnen inför utvecklingssamtalen. I övrigt sker ingen uppföljning där barnens måluppfyllelse relateras till läroplanens mål och där verksamhetens resultat kan bedömas.

3. Ges barnen möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan behöver utveckla arbetet så att man i högre utsträckning medverkar till att alla barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla sitt modersmål. Detta arbete överlämnas i alltför hög utsträckning till modersmålstränarna.

Skolinspektionens iakttagelser

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Det finns en positiv inställning och tydlig insikt hos personalen på Förskolan Sorgenfri om betydelsen av att barnen utvecklar sitt modersmål. Barnen uttalar sig gärna och positivt kring förmågan att kunna tala flera språk. I samtal, både med de andra barnen och de vuxna, använder de dock uteslutande det svenska språket.

Malmö stad har en central organisation för modersmålsundervisning i skolan och modersmålsträning i förskolan. På Förskolan Sorgenfri innebär detta att modersmålstränare kommer till förskolan vid något tillfälle varje vecka för att ge barn möjlighet att träna sitt modersmål. Vid tidpunkten för vårt besök erbjöds modersmålsträning endast för de barn som har albanska och arabiska som hemspråk. Ett nyligen infört inslag i förskolans verksamhet är att den personal som har bosniska som sitt modersmål, samlar de bosnisktalande barnen i grupper ett par gånger per vecka.

För de flerspråkiga barn som inte ingår i någon av ovan nämnda grupper, saknas inslag i förskolans verksamhet som syftar till att utveckla deras modersmål. På en av avdelningarna fanns en bokpåse med böcker på olika språk som föräldrarna kunde låna hem, men vid inspektionstillfället var det flera månader sedan böckerna varit utlånade. Förskolan har inte diskuterat, varken i personalgruppen eller med föräldrarna, hur förskolan skulle kunna arbeta med uppdraget att medverka till att barnen utvecklar sitt modersmål, det uppdraget lämnas över till modersmålstränarna.

I intervjuerna säger den tvåspråkiga personalen att de ofta samtalar med barnen på deras hemspråk, exempelvis när de behöver förklara något eller under samtal vid måltiderna. Under besöket kan vi konstatera att detta endast händer vid några enstaka tillfällen och aldrig i form av ett samtal.

4. Har personalen i förskolan adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan har personal med adekvat utbildning och att de också erbjuds kompetensutvecklingsinsatser som syftar till att öka kompetensen för att arbeta med flerspråkiga barn.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

På varje avdelning för barn i åldern 3–5 år arbetar två förskollärare. På varje avdelning finns både personal som har svenska som sitt modersmål och flerspråkig personal med polska respektive bosniska som modersmål. Förskolan har en ambition att använda de befintliga kompetenserna inom varje avdelning. Språkgrupperna, där den flerspråkiga personalen samlar barn utifrån pedagogernas språkkompetens, är ett exempel på detta.

Det finns också en medvetenhet hos förskolans ledning när det gäller behovet av att rekrytera flerspråkiga pedagoger. I Stadsdelens språkutvecklingsprogram lyfter man också fram betydelsen av att göra en medveten rekrytering.

I Södra Innerstadens språkutvecklingsprogram ingår årliga obligatoriska insatser för att öka kompetensen hos personal i förskola och skola när det gäller ett språkutvecklande arbetssätt. Förskolan Sorgenfri har under 2009 genomfört olika insatser för att öka kompetensen hos personalen, bland annat genom utbildning i Bornholmsmodellen och högskolekurs i flerspråkiga barns utveckling. Dessa satsningar fortsätter och i planeringen för 2010-2011 ingår också matematik i förskolan.

Sorgenfriskolan

Sorgenfriskolan är en grundskola med undervisning från förskoleklass till årskurs nio. Skolans lärare är organiserade i arbetslag som omfattar två årskurser och förutom en rektor med övergripande ansvar finns även två biträdande rektorer med ansvar för verksamheten i årskurserna F–5 respektive 6–9.

På skolan går ungefär 400 elever med skiftande bakgrund. I intervjuerna lyfter rektorn, biträdande rektorn och pedagogisk personal fram det utmanande och stimulerande i att utforma en pedagogisk verksamhet som passar en så heterogen elevgrupp. Rektor bedömer att ungefär 70 procent av eleverna är flerspråkiga. I denna grupp finns elever som har svenska som sitt starkare språk, elever med svagt utvecklade kunskaper i svenska och också elever som nyligen anlänt till Sverige.

1. Utgår arbetet i skolan ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Sorgenfriskolan behöver förbättra arbetet med att kartlägga elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar. Skolinspektionen bedömer vidare att Sorgenfriskolan präglas av en god arbetsro, att det pågår ett aktivt värdegrundsarbete och att skolan är en trygg miljö inriktad på lärande.

Skolinspektionens iakttagelser

Anknytningen till elevernas kulturella bakgrund och modersmål

Ett kartläggningsarbete över elevernas bakgrund, erfarenheter, språkliga förmågor osv. är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där eleverna språk- och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt kunna ge eleverna relevanta stödåtgärder.

Vad har Skolinspektionen sett?

De intervjuade lärarna menar att de genom sitt dagliga arbete får en god uppfattning om elevernas bakgrund. Skolan saknar dock ett systematiskt arbetssätt kring kartläggning. Vetskapen om vad eleverna har med sig för erfarenheter och förutsättningar, utöver de bedömningar av kunskapsresultaten som görs i de skriftliga omdömena, stannar hos den enskilda läraren eller arbetslaget.

Vid de lektionsbesök och i de intervjuer som genomfördes kom också fram att det fanns skillnader i vilken utsträckning lärarna tog hänsyn till elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar i planeringen av undervisningen. Exempelvis konstaterade några lärare i intervjun att eleverna vid vissa tillfällen hade svårt att tillgodogöra sig delar av undervisningen eftersom deras förkunskaper kring visst innehåll var bristfälliga eller mycket små. Skolinspektionen noterade vid några tillfällen detta i ämnen där de lokala ämnesplanerna identifierade stofflistor för varje årskurs och där de förkunskaper som krävdes delvis kan förstås som specifikt "svenska". Samtidigt kom det i lärarintervjuerna även fram exempel på hur undervisningen kunde ta sin utgångspunkt i elevernas erfarenheter.

När eleverna går över från förskoleklassen till grundskolan på Sorgenfriskolan hålls överlämnandekonferenser där pedagogerna för vidare viss information om eleverna. I första hand handlar detta om elevernas sociala färdigheter och eventuella behov av särskilt stöd. I samband med skolstarten tar skolan reda på vilka modersmål eleverna har och deras föräldrar informeras om rätten till modersmålsundervisning.

Skolans värdegrundsarbete

Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för elevernas framgångar i skolarbetet.

Vad har Skolinspektionen sett?

Både lärare, biträdande rektorn och rektorn framför i intervjuerna att värdegrundsarbetet är ett prioriterat område på skolan och eleverna kan ge olika exempel på hur arbetet konkret går till. Vid lektionsbesöken kunde inspektörerna konstatera att lektionerna i huvudsak präglades av arbetsro och att eleverna är trygga.

I intervjuerna med lärarna och rektorn framkom att det finns en outtalad policy kring att eleverna bör tala svenska med varandra. Det rör inte sig om ett formellt förbud, utan istället om ett önskemål som lärarna framför till eleverna för att kunna garantera

att ingen elev kränks på ett språk som läraren inte behärskar. Samtidigt framkom i elevintervjuerna att vissa elever uppfattade uppmaningarna som tillrättavisningar grundade i ett förbud.

2. Anpassas arbetet till elevernas behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Sorgenfriskolan behöver utveckla och skapa en tydlig pedagogisk samsyn kring ett språkutvecklande arbetssätt. Vidare behöver skolan förbättra sitt arbete med att individanpassa undervisningen med hänsyn till varje elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Sorgenfriskolan uppfyller i huvudsak författningarnas krav vad gäller ämnet svenska som andraspråk.

Skolinspektionens iakttagelser

Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste ge stöd för elevens språk- och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang. Språkutveckling sker inte isolerat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och användas och produceras av eleven i olika sammanhang.

Vad har Skolinspektionen sett?

Av intervjuerna med lärare, biträdande rektorn och rektorn framkommer att skolans personal känner till Södra Innerstadens språkprogram men att det ännu inte har implementerats helt och hållet. Några lärare menade att programmet inte är ett levande dokument på skolan. Även om all intervjuad personal vid Sorgenfriskolan är medvetna om vikten av ett språkutvecklande arbetssätt saknar skolan, med undantag för kompetensutvecklingen, ett systematiskt språkutvecklande arbete. Det saknas samverkan mellan lärare och arbetslag och det är upp till varje enskild lärare att själv finna formerna för det språkutvecklande arbetet.

Inspektörerna observerade inslag av ett språkutvecklande arbetssätt, exempelvis ämnesundervisning med tydliga språkutvecklande inslag och klassrum som präglades av en varierad dialog, men observerade också undervisning som saknade påtagligt språkutvecklande inslag.

Svenska som andraspråk

Svenska som andraspråk är ett eget ämne för en speciell elevgrupp med syftet att eleverna ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning.

Vad har Skolinspektionen sett?

När eleverna börjar vid Sorgenfriskolan genomgår de olika diagnoser. Med stöd av resultatet av dessa diagnoser och den bedömning som görs av undervisande lärare i svenska och svenska som andraspråk samt av specialpedagog avgörs om eleverna ska

undervisas i ämnet svenska eller svenska som andraspråk. Rektorn, biträdande rektorn och lärarna har kännedom om skillnaderna mellan ämnena samt resonerar på ett insiktsfullt sätt kring vikten av att upptäcka behov av särskilt stöd hos andraspråkstalare. Sorgenfriskolan har ett system där specialpedagoger, lärare i svenska som andraspråk och modersmålslärare samverkar för att kartlägga och bedöma elevernas behov.

3. Ges eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Sorgenfriskolan behöver vidta åtgärder för att få till stånd en samverkan mellan och inom verksamheterna för att därigenom förbättra modersmålsundervisningens ändamålsenlighet. Vidare bedömer Skolinspektionen att Sorgenfriskolan behöver säkra elevernas rätt till särskilt stöd i form av studiehundledning på modersmålet.

Skolinspektionens iakttagelser

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Modersmålsundervisningen på Sorgenfriskolan bedrivs som en parallellverksamhet. Detta gäller i synnerhet de modersmålslärare som har liten, eller ingen tid, förlagd på skolan. Alla modersmålslärare genomför egna föräldramöten och egna utvecklingssamtal. Skriftliga omdömen i ämnet modersmål utfärdas inte och det finns inga rutiner för att hämta in omdömen om elevernas kunskapsutveckling från modersmålslärarna. Det saknas samordning och samverkan mellan modersmålsenheten och Sorgenfriskolan och på skolenivå saknas ett övergripande systematiskt arbetssätt för att göra modersmålsundervisningen till en del av det pedagogiska arbetet. I intervjuerna med rektorn och biträdande rektorn framkom även att skolledningen saknar insyn i modersmålsundervisningen.

Vid besöket på Sorgenfriskolan intervjuades bland andra den modersmålslärare i arabiska som är på skolan fyra dagar varje vecka. I intervjun framkom flera exempel på hur undervisningen i modersmål utgår ifrån läroplanen och kursplanerna i respektive ämne. Både de intervjuade eleverna och rektorn lyfte även fram modersmålsundervisningen i spanska som ett gott exempel på en ändamålsenlig undervisning. Det framstår som tydligt att de lärare som har den största delen av sin undervisning på en skola och tillräckligt många elever för att göra meningsfulla gruppindelningar har bättre förutsättningar för att utforma en ändamålsenlig undervisning för eleverna än andra. Detta bekräftades i elevintervjuerna där en del av eleverna framförde att de upplevde sin undervisning som mindre varierad och stimulerande. Detta i kombination med undervisningen är förlagd utanför ordinarie skoltid och i vissa fall på andra skolor fördes fram som anledningar till att elever valt att avstå ifrån undervisningen i ämnet modersmål. Skolan informerar föräldrarna om rätten till modersmålsundervisning bland annat genom information på föräldramöten och i veckobrev.

Studiehandledning på modersmålet

Elever i behov av studiehandledning på modersmålet ska erbjudas sådan handledning. Aktuell forskning framhåller också att ett starkt modersmål och ett starkt andraspråk är viktiga förutsättningar för att elever ska lyckas i sina skolarbeten.

Vad har Skolinspektionen sett?

I en lärarintervju beskrivs problemen med att utforma studiehandledningen på modersmålet så att den bidrar, på ett meningsfullt sätt, till elevernas språkliga och kunskapsmässiga utveckling. Exempelvis nämns svårigheten med att informera studiehandledaren i förväg om det innehåll i lektionen som läraren planerat och hur det inträffar att studiehandledaren kommer ungefär tio minuter innan undervisningens start och frågar om det finns något material eller område studiehandledaren kan ta upp.

I intervjuerna framkom att rektorn vid Sorgenfriskolan i ett flertal fall bedömt att enskilda elever varit i behov av studiehandledning på modersmålet och begärt studiehandledning för dessa elever. Malmö kommuns organisation innebär att Sorgenfriskolans rektor saknar arbetsledande ansvar för de modersmålslärare som undervisar elever i Sorgenfriskolan och i stället är det rektorn för modersmålsenheten som avgör vilka elever som ska få undervisning i ämnet modersmål och vilka elever som ska få studiehandledning på modersmålet.

4. Har personalen i skolan adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?*Skolinspektionens bedömning*

Sorgenfriskolans lärare har utbildning som svarar mot den undervisning de i huvudsak bedriver och lärarna erbjuds en relevant kompetensutveckling avseende språkutvecklande arbetssätt.

*Skolinspektionens iakttagelser**Lärarnas utbildning*

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet.

Vad har Skolinspektionen sett?

Rektorn betonar att kompetens i form av utbildning i Svenska som andraspråk och flerspråkighet är faktorer som vägs in i rekryteringsprocessen när ny personal ska anställas.

Med undantag för en IT-satsning menade rektorn och biträdande rektorn att huvuddelen av skolans kompetensutveckling är inriktad på att utveckla ett språkutvecklande arbetssätt. Samtliga av Sorgenfriskolans lärare deltar i en pågående bokcirkel där de tillsammans läser en bok om detta. För några år sedan fick samtliga av skolans lärare erbjudande om att gå en femveckors kurs i Svenska som andraspråk vid Malmö högskola och vid besöket kunde vi konstatera att mer än hälften av lärarna vid skolan hade

minst 7,5 högskolepoäng i svenska som andraspråk. Skolans övriga pedagogiska personal deltar inte i lärarnas kompetensutveckling, men inom ramen för fritidspedagogernas kompetensutveckling kommer dessa genomföra samma bokcirkel under vårterminen.

Huvudmannens ansvar

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen behöver utreda behovet av studiehandleddning på modersmålet och vidta åtgärder så att de elever som behöver studiehandleddning på modersmålet också får detta stöd.

Skolinspektionens iakttagelser

Även om rektorn vid Sorgenfriskolan i huvudsak uppfyller författningarnas krav vad gäller rätten till modersmålsundervisning och studiehandleddning på modersmålet leder kommunens organisation till att det är oklart i vilken utsträckning eleverna verkligen får den undervisning och det stöd de har rätt till. I intervjuerna framkom att rektorn vid Sorgenfriskolan i ett flertal fall bedömt att enskilda elever varit i behov av studiehandleddning på modersmålet, begärt studiehandleddning för dessa elever men blivit nekad av modersmålsenheten. Enligt uppgift från modersmålsenheten begärde rektorn sammanlagt 121 lektionstimmar studiehandleddning på modersmålet för 25 elever och blev tilldelad 19 lektioner.

Enligt rektorn för modersmålsenheten, som bedömer behovet utifrån ansökan och sedan beviljar eller avslår begäran, brister det i de bedömningar rektorerna och lärarna gör när det gäller behovet av studiehandleddning på modersmålet. Enheten ställer krav på att det ska finnas åtgärdsprogram för eleven och rektorn menar att detta ofta saknas. En förutsättning, enligt rektorn för modersmålsenheten, är också att det finns ett utvecklat modersmål hos eleven för att studiehandleddning på modersmålet ska fungera. Rektorn menar också att det finns bristande kunskap om syftet med studiehandleddningen på modersmålet och att det ofta är särskilda stödinsatser av annat slag som eleven skulle behöva.

Skolinspektionens slutsatser samt rekommendationer/krav på åtgärder:

Rekommendationer till Malmö kommun som granskningen aktualiserar

- Kommunen behöver säkerställa att de elever som behöver studiehandledning också får detta stöd.

Förskolan Sorgenfri

Det finns grundläggande brister i kvaliteten i förskolans verksamhet. Dessa brister handlar inte specifikt om flerspråkiga barn eller mångkulturalitet. Det finns ett tryggt klimat på förskolan, barnen trivs och får god omsorg. Personalen har ett gott förhållningssätt och positiv inställning till såväl flerspråkighet som mångkulturalitet. Förskolans pedagogiska potential utnyttjas emellertid inte och barnen på Förskolan Sorgenfri erbjuds främst sysselsättning, inte pedagogiska, stimulerande aktiviteter. Att det saknas ett planerat, pedagogiskt innehåll innebär också att det saknas ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt där språkutveckling sätts in ett sammanhang med ett pedagogiskt innehåll. Inspektörerna ser inga inslag i verksamheten, varken i innehåll eller miljö, som bygger på barnens mångkulturella och flerspråkiga livsmiljö. Den inre miljön är färglös och oinspirerande, barnens tillgång till material är begränsad och de böcker som är tillgängliga för barnen är få och trasiga. Det finns väldigt få inslag av skapande aktiviteter, där barnens egen kreativitet ges utrymme.

Krav på åtgärder:

- Förskolan uppfyller inte läroplanens krav på ett planerat och pedagogiskt innehåll som syftar till att stimulera varje barns utveckling av sina olika förmågor. (Läroplan för förskolan, 2.2 Utveckling och lärande)
- Förskolan medverkar inte i tillräcklig omfattning till att alla barn ges möjlighet att utveckla sitt modersmål. (Läroplan för förskolan, 2.2 Utveckling och lärande)

Rekommendationer:

- Att förskolan utvecklar ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt som ger mening, sammanhang och helhet och bygger på barnens behov, intressen och tidigare erfarenheter.
- Att förskolan knyter det språkutvecklande arbete som bedrivs till ett pedagogiskt innehåll som även anpassas till de flerspråkiga barnens språkliga och kulturella miljöer och de unika behov som dessa barn kan ha.

- Att förskolan utvecklar förutsättningarna för den fria leken så att den i större utsträckning erbjuder barnen utmanande och stimulerande aktiviteter.
- Att förskolan förbättrar samarbetet inom verksamheten för att nå ökad samsyn och förutsättningar att utveckla verksamheten.
- Att förskolan utvecklar ett samarbete med förskoleklass, skola och fritidshem.

Sorgenfriskolan

I Sorgenfriskolan finns studiero, det pågår ett aktivt värdegrundsarbete och här finns i huvudsak en trygg miljö inriktad på lärande. Skolan behöver arbeta för att utveckla ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och skapa en tydlig pedagogisk samsyn kring detsamma. I detta arbete ingår att undervisningen i högre grad behöver utgå ifrån och anpassas till elevernas erfarenheter och livsmiljö. En förutsättning för detta arbete är att skolan förbättrar arbetet med att kartlägga elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar. Undervisningen i modersmål som idag en parallell verksamhet bör utvecklas i samverkan med övriga lärare för att ge eleverna helhet och sammanhang. Eleverna har inte alltid möjlighet att få studiehandledning på modersmålet i den omfattning som behövs. Lärarnas utbildning motsvarar kraven och den kompetensutveckling de erbjuds har fokus på arbetet flerspråkiga elever.

Krav på åtgärder:

- Alla elever som skolan bedömer vara i behov av studiehandledning på modersmålet får inte sådan handledning. (5 kap. 2 § grundskoleförordningen)

Rekommendationer:

- Att Sorgenfriskolan förbättrar arbetet avseende ett språkutvecklande arbetssätt och skapar en tydlig pedagogisk samsyn kring detsamma.
- Att Sorgenfriskolan förbättrar det pedagogiska ledarskapet i syfte att förstärka det språkutvecklande arbetet.
- Att Sorgenfriskolan förbättrar samverkan inom verksamheten.
- Att Sorgenfriskolan förbättrar sitt systematiska arbete kring att kartlägga elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar för att därigenom skapa bättre möjligheter till en anpassning av verksamheten som tar elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar som utgångspunkt.
- Att Sorgenfriskolan förbättrar sitt arbete med att individanpassa undervisningen med hänsyn till varje elevs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.

Uppföljning

Malmö kommun ska senast den 1 november 2010 redovisa vilka insatser som genomförts eller planerats med anledning av de krav på åtgärder och rekommendationer som Skolinspektionen framfört. Insatserna ska redovisas per förskola respektive skola.

Uppföljningen riktar sig mot huvudmannen angående behovet av att säkerställa att elevernas rätt till studiehandledning tillgodoses.

Uppföljningen riktar sig mot Förskolan Sorgenfri och Sorgenfriskolan när det gäller övriga krav på åtgärder och rekommendationer.

Redovisningen skickas till Skolinspektionen, Gasverksgatan 1, 222 29 Lund.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Agneta Ericsson
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit utredare Annika Mullaart Ed, Lena Lindh och Marcus Johansson, undervisningsråd Agneta Ericsson samt enhetschef Viveca Serder.